

17031

Ж. НҮРКАНОВ

АЛТЫН ДЕСТЕ

A stylized illustration of a wheat stalk with two golden heads, rendered in black ink. The background consists of horizontal bands of dark red and gold, with a large gold sun in the upper left and two four-pointed stars, one in the upper right and one in the lower left.

ЖАРАСБАЙ НҰРҚАНОВ

АЛТЫН ДЕСТЕ

ӨЛЕҢДЕР

**«ЖАЗУШЫ» БАСПАСЫ
АЛМАТЫ — 1977**

Қаз 2
Н86

017031

Нұрқанов Жарасбай
Н 86 Алтын десте. Өлеңдер. Алматы, «Жазушы», 1977.
56 бет.

Жарасбай Нұрқанов Челябинск облысында тұрады. Жас акын тың өлкесі еңбекшілерінің астық молшылығын жасаудағы ерлік еңбегін, жалынды жастық шақты, халықтар достығын жыр етеді.

Қаз 2

70403—70
Н 42(07) 77 83=77
ТОБІА

АЛТЫН ДЕСТЕ

Танаптың тартқан сымдай дестелері
Алапты айрықша бір кестеледі.
Өлеңім жал-жал болып түссе солай,
Мен өзге тілемес ем ештеңені.

Бау масақ, баданадай піскен дәні,
Сықылды сырлы өлеңнің ішкі мәні.
Дәл мұндай өзі қымбат, өзі түзу,
Жыр жолын жазбай жүр ғой ешкім әлі.

Соңынан дарқан ізді дардай ердің
Келеді қарай бергім, қалмай ергім.
Сом білек, зерек кеуде болғанда егіз,
Ұйқасы ен дәулеттің қандай керім?!

БАТЫР БАБА

**Қозғай білген көңілдің шер-шеменін,
Намыс бұған наркескен, сеңсең ерім.
Көнбіс тарта бастаған кедей-кепшік
Сен арқылы көтерді-ау еңселерін.**

**Туа білген тұрғанда аңсап елі,
Сүйем сені, Торғайдың большевигі.
Ескерткіштің бір емес мың болсайшы,
Саған тұғыр — даланың барша белі.**

ЖІГЕРЛІ ЖАСТЫҚ

Атамыз ойлы көз ашып,
Күреске белін буынған.
Жүргендерге қожасып
Қылышын кектің суырған.

Атаның онда жас кезі,
Кеудеде оты лаулаған.
Жатса да жауы бас кесіп,
Таңдаған жолдан аумаған.

Емендей берік егесте,
Данадай шешіп дауларды.
Кешегі байды келмеске
Қаңбақтайын аударды.

Қоғамның мүлкін қорғаштап,
Ұмыт та болған аштығы.
Бозбала күйі қол бастап,
Жалындап өткен жастығы.

Солардай берік, бекем бе
Еркіндік туын ұстауым;
Солардай абзал екен бе,
Мұратым, сенім, құштарым.

Солардай шаршап, тондым ба,
Мұқалмай бірақ жігерім,
Солардай көпшіл болдым ба
Деп тулайды жүрегім.

«Күндерім босқа жылыспай,
Табыспен атсын таңым» деп,
Шынығып шыққан құрыштай,
Жазамын жырды жаным деп.

АҚАН ӘНІ

Кешкісін қалжырап бір қайтқаныңда,
Кез болсаң Ақан әнін айтқанына:
Алдыңнан самал есіп кеткендей бір,
Жазғы күн жайма-шуақ төккендей нұр,
Үлбіреп ақша бұлттар ауғандай боп,
Тал түсте жылы жаңбыр жауғандай боп;
Керіліп кемпірқосақ қалды білем,
Жапқандай қара нарға қалы кілем;
Қосылған бұйра бұлақ сылдырына
Жас құрақ, жасыл бұта сыбдыры ма?
Боз торғай торғын көкте сайрауынша,
Кең тоғай, болат шалғы қайрауынша;
Жаныңды жанып-жанып алатұғын
Сусылы-ау сұқсыр үйрек қанатынын.
Мөлдірде қалтқының сәл қалтылдауы,
Әуеде алтын шабақ жалтылдауы;
Сал толқын сақинасын таққандай мол,
Шыжымдап тереңнен ау тартқандай қол;
Түскендей батар күннің жалқыны әнге,
Адасқан қараша қаз қаңқылы әлде.
Әлде бір сыңар аққу сынсуындай,
Теңіздің теңселіп кеп тыншуындай;
Айдында айдың қасқа жолындай боп,
Заңғарда жанған жұлдыз шоғындай көп;
Аңқытып хош иісін жалбыздайын,
Аулақта томсарғандай жалғыз қайың;
Мұң шалып, мұнартқан бір тылсым жайға
Әкестер Ақан әні шым-шым, майда.

МЕНДЕ СЕНІҢ РУХЫҢ

Жиырмасыншы жылдардың комсомолы!
Ән ғып айтып, жыр еттік қаншама оны.
Лапылдаған бір қызу сезем бірақ,
Сол сөзді айтып, сол әнге салсам болды.
Жалын атып жаралған Октябрьден,
Атқа мінген комсомол, отқа кірген.
Қынабына қылышын салған емес,
Жойылғанша жолынан ақтар мүлдем.
Жаңа дәуір, жас өмір жігіт-қызы
Көне дүние қоршауын жығып, бұзды.
Жүрген жерге жұпардай ой таратып,
Өнерімен ұйытты, үгіт қызды.
Ел қамын жеп, ерекше тулап қаны,
Тулақтайын сілікті кулактарды.
Жар астында жау барын сезбей кейде,
Қоймаларда жер құшып құлап қалды.
Боздақтар-ай, бірер қап бидай үшін
Өлді деуге осы күн қимайды ішің.
Менде — сенің рухың, елде — күшің,
Лениншілдер, мәңгілік тынбайды ісің.

МӘҢГІ ЖАС

Он тоғызда отқа кіріп барған қыз,
Жауған оқтан жасқанбауын барлаңыз.
Өлімі емес, өрлігімен Батыр ол,
Бойжеткеннің ер бейнесі елге аңыз.

Жылдар, жылдар дейді: «Батыр — елуде».
Егде Мәншүк...— қиын тіпті сенуге.
Жаралған да жоқ еді ғой ол бірақ
Әтір емес, оқ боратып себуге.

Момақан қыз гүлге, күнге құштар-ды.
Жайдары жүз жау көргесін сұстанды.
Ел дегенде елжірегiш жас жүрек
Пулеметке төнсе болды, — ұстамды.

Дала қызы, дарқан елдің аруы,
Көңілде гүл, қолда суық қаруы.
Біздер үшін қалқан етті кеудесін,
Жадымызда Жұлдыз даңқы жанулы.

Әпкем менің, аруағын сыйлаймын,
Асыл ару, егделікке қимаймын.
Қарындасым қалған мәңгі жас болып,
Мәншүк үшін махаббатты жырлаймын.

Ей, құрбылар, бүгін биік самғайсың,
Еске сонда ер Мәншүкті алғайсың,
Мәншүк үшін нәзік бола түсіндер,
Мәншүк үшін бақытты боп әрқайсың.

ТӨРЛЕТІНДЕР, БАУЫРЛАР

Қош келдіңдер, төрге шық,
Украин бауырлар.
Ақ пейілі көл-көсір
Алдарында ауыл бар.

Тақыр кілем жайғаным —
Таза жиған егін жай.
Қонағуар аймағым
Аталмаған тегін жай.

Дастарқаны — даласы,
Асыл дәмі — дәні бар.
Бас тартады баласы,
Қазақ сыйын қабыл ал.

Днепрдің ақынын
Есілімде қарсы алам.
Көз ұшынан шақырып,
Қол бұлғасын тал саған.

Қарттарымыз қаумалап,
Жастарымыз қол соғар.
Жанарыңды баурап ап,
Көңіліңе ой салар:

Украин, қазақ көп
Қатар тұрған қауышып.
Достық барда — ғажап көп,
Айта алмайсың тауысып.

Ежелден-ақ еліміз
Арманы бір егіздей.
Ұлан байтақ жеріміз
Қайнары бір теңіздей.

Ақын Тарас жерінде
Қазақ жігіт қан төкті.
Ақын Абай елінде
Украин тер төкті.

Күндер өтті бұлыңғыр,
Достық — бізге мол мұра.
Қосылсыншы бүгін бір
Бандура мен домбыра.

Ортақ мұхит — болашақ,
Мінгеніміз — бір қайық.
Тамылжытып тамаша
Достық әнін шырқайық.

ҒАЖАП АДАМ

Сырдай ғып сирек айтар кәміл ойын.
Оған жат өсек, ғайбат, сырттан егес,
Ғұмырда түсірмей өз абыройын,
Басқаның бетін бекер жыртқан емес.

Паң тартып, небір дөйге мойын бұрмай,
Дүмбілез, даңғойларға қабақ бермес.
Сезді екен селт еткізер ойын қылдай
Жассынып, жатсынбайды талапкерді еш.

Ту етіп туған жұрттың ар-намысын,
Әр сөзді жанын қинап жазар әмән.
Даланың дара біткен ардағы шын,
Біздің бұл Көбең деген — ғажап адам.

ДУМАН

Сап құрған салтанатқа мың сан адам,
Шеруі нық шығатын нысанадан.
Топ болып тоты құстай түрленген жұрт,
Жүздері күндей жайнап тұр сонадан.

Дүние думандаған, масайраған,
Бір тәтті сезімменен бас айналған.
Шаттықтың шараптан да қуаты зор,
Қуаныш күндері үшін жасайды адам.

Тамаша Май шеруі, Май парады,
Жер-көкті тулар жауып айқарады.
Май, Еңбек, Бейбітшілік ұрандарын
Мың тілде миллиондар қайталады.

КӨК ӨРІМ

Кеңейіп аспан күмбезі,
Күлімдей қалып күн көзі,
Көк өрім, балаң тірлікке
Дертіп тұр жылдың бұл кезі.

Жылғадан жылға — мың бұлақ
Барады тәтті былдырап.
Даламыз қазір баладай
Кеудесі толы сылдырмақ.

Сарғалдақ жауып дөңдерді,
Өңірге ашаң өң берді.
Жауқазын, раң, көк жуа
Жасырып жатыр шенгелді.

Бұтанақ бойы бүр шығып,
Көгілжім тартты сұр шыбық.
Белуардан келген көлшікте
Дүрдііп ерні тұр шілік.

Су ала барған сол маңға
Сұлу қыз қайтты толғана.
Қырындай түсті қырқадан,—
Бойшаңдау келген бозбала.

Жәудір көз бота жай боздап,
Шоқ талдар сайын қой қоздап,
Құдия шапқан құлыншақ
Кетеді небір ой қозғап.

Жазықта шаң-шұң топ бала,
Құмары — жалғыз доп қана.
Әне бір ұлдың ептісін,
Сона бір тәмпіш сотқар, ә?

Көгалды көлбеу ұңғылап,
Сағымдар сансыз бұрғы нақ.
Алыстар айқын секілді,
Көзіңнің алды бұлдырап.

Шағылып күнге түрені,
Диқандар білек түреді.
Қол бұлғап қостап ұзатқан
Жарының неткен нұрлы өңі.

Дірілдеп жылы қатығы,
Сар қаймақ сәл көк татыды.
Өрістің кеңіп кетуі-ау,
Көбейіп ақтың жатуы.

Жалтырап айдай тәпкісі,
Бақшаға тартты қарт кісі.
Көктемнен бе екен көгілдір
Өмірдің әлгі тәттісі.

ЕКПІН

Қазандай қайнап жатқан заводтарда
Орантып көк темірді ақ оттарға,
Алау мен жалау ұстап жұмысшы жүр,—
Міндетін тәмәм етпей тағат бар ма.

Зырлатса тігіншілер мың инесін,
Заматта су жаңадан киінесін.
Отанның құт шарасын шүпілдетіп,
Сауыншы тойдың тасқын құйды үлесін.

Диқандар: «тында маржан бар» дегізіп,
Көшірді қоймаларға дән теңізін.
Тепсінсе темір тұлпар сапқа тұрып,
Бақташы маң басқызды мал семізін.

Мол құйса қызыл кірпіш қалыпқа қыз,
Қараймыз қимылына қалып таң біз.
Құрылысшы күнге ұмтылып бара жатыр,
Көрмейсің жұмыстан бір жалыққан жүз.

ТЫҢДАЙМЫЗ

Тұрдым мен тәтті ойлармен таңды атыра,
Түрдім мен құлағымды Алматыға.
Күмбірлеп күй төгілтіп кетті дейсің,
Қандырып «Шалқыманың» шәрбатына.

Күй ғажап, күйден бетер ердің аты,
Жайылған жарқын ойы, ерлік даңқы.
Келгендер кең даладан, сан саладан
Батыл ой, бағалы сөз, темір талқы.

Алғандар өз ұйымы өкілдігін,
Ел-жұрты артқан бұған сенім жүгін.
Лениншіл Қазақстан коммунисі,
Тыңдаймыз өр мінбеден сені бүгін.

БАЛЫҚШЫ МЕН АҚЫН

Аққайран шортан қуып шоршығандай.
Жыр қайда жылтықайлар шошығандай.
Қараймын қарауытқан иірімге
Сол тұстан сены теңеу жосылардай.

Дір етіп, дызыл қақты қоға майлы,
Сүйкеніп өткені ме шөрағайдың.
Ұмтылды бақырайып балықшы дос,
Сол тұстан сөгілердей оған айдын.

Жайғасып Есілдің жар қабағына,
Ой басып, мелшидім құр алабына.
«Сені қой, сенен хауіп жоқ» дегендей,
Өтеді әрлі-берлі алабұға.

017931

НЫСАНА

Сығалай, дәлдеп көздеген
Бір алып демін, бір үзіп
Аңшыны үйрек сезбеген
Алаңсыз, бейқам жүр жүзіп.

Сезбеді байғұс, сезбеді
Өлімге өзі байланып;
Көздеді мерген, көздеді
Асықпай, еркін жайланып.

Туралап басқа дәлдеді,
Білгесін құстың үркіпесін.
Нысана, міне, дәл келді...
Басады-ау енді шүрппесін!!!

ШЕШЕМЕ

Сөз емес атақ, мансап, байлығымыз,
Біз — оның «ой, құлыным», ай-күніміз.
Тәк тұрып қалсақ керек Ана алдында,
Өзгені жасқантса да айбынымыз.

Ұл-қызы үйлі-баран... алшақтады,
Ақ шеше ақ бейілін мол сақтады.
«Жаным!» — деп жанымызда күйбең қағар,
Әкесі сан баланың болсақ тағы.

Жігіттер билік айтып тайталасқан —
Анаға әлі сәби тәй-тәй басқан...
Шешенің мейірбанды әзиз жанын
Келеміз келісті етіп айта алмастан.

КОС БАСЫНДА

Тастап ап тастағандап түнемелді,
Жас жігіт жалқынданып күле берді.
Босаған бұрандадай буындары,
Белбеуін қайта тартып түрегелді.

Қос басы шаңытқан шак, шілде шыжып.
Жантайып жатты жігіт күнге қызып.
Жастанған тастай жерді елеместен,
Бөлене берді бей-жай күйге қызық.

Көрмеді көнек тұтқан сар жеңгенің
Қалжындап қамыт аяқ шалға ергенін.
Сезбеді ұйықтап жатқан үстіне дәл
Түсінде көріп жатқан жар келгенін.

Жоқ жерде келе қалды қайдан бұл қыз,
Онсыз да қақпақылдап ойнар бұл қыз.
Жігітті жығып берді-ау қапылыста
Мас қылмай, маужыратқан қайран қымыз.

БЕРЕКЕ БОЯУЫ

Егіні тұнған алқап түсте қандай,
Буына сары алтынның ұстағандай.
Балқытып алуға бір аптап-күптеп,
Төнеді төбеден Күн ұсталардай.
Қиық мұрт жебесіне жез жалатқан,
Масақтың бауырында мыс та бардай.
Жайқалып кеткенінде керімсалға —
Сарғайып ататын бір қысқа тандай.
Өрнегін өңкей сары жібек қылып,
Жиған ба сары мейіз, пісте, балдай.
Дүние дүйім сарғыш боп барады
Сандықта сақтаулы асыл нұсқалардай.
Береке, байлығымның бояуы осы,
Елге кеп, ей, суретшім, түстеп алғай,

ШЕБЕР

Комбайн қаздай жүзген таң да, кеш те,
Кейде бір желмаяны салады еске.
Бұйдасын шымқай алтын шұбалтқандай,
Аңызда жатыр дәулет десте-десте.
Майысып бас бармағы бойжеткеннің
Осылай тігуші еді ою-кесте.
Сызуға барын салып бала шәкірт,
Сынақтың берсем дейтін бәрін беске.
Теп-тегіс терме алаша жолындай ғып.
Жосылтқан ерден неге үйренбеске.
Білмеймін қайда барын мұндай зергер
Күн ұзақ жанылмас та, ерінбес те.

АСЫЛ

Білмеймін бриллианттың түрін, түсін,
Сутастың сұраппын ба құнын, күшін.
Тақпадым, сатпадым да жақұтыңды,
Ғаламның ғажабы өзге менің үшін.

Ғажап қой қызыл бидай, бадана дән.
Асыл деп соны айтсамшы бағанадан.
Мен білген азды-көпті дүниеде
Жоқ деймін асқан көркем, адал одан!

ҚАДІРЛІМ

Ер диқанның ойнайты жүзінде алау.
Кемесінде — шоқ жұлдыз, қызыл жалау.
Десте-десте жазса да байлық жырын,
Даурығу жоқ, дамыл жоқ, қызық жан-ау.

Неткен шабыт: тың жердің лағыл дәні
Бункерлерден бұлақтай ағылғаны.
Астық — менің әспеттер тақырыбым,
Диқан — менің көңілім табынғаны.

БИДАЙ

Күміс тұлға, жез мұрттым жетілді ме?
Қызыл шырай қылықтым секілді ме?
Өз ұлына сүйсінген сұлудай бір
Ауып бара жатқан күн екіндіге.

Судыр-судыр дән теңіз толқындарын
Алтын күзде армансыз мол тыңдадым.
Мен осынау танаптан тапқандаймын
Поэзия, парасат, ән, күй — бәрін.

ҚЫРМАНДА

Дүйім жұрт, дүбірлі еңбек қызындырған,
Қазандай қайнап жатыр қызыл қырман.
Жігіттер жанарынан жалын атып,
Балкиды балғын қыздың жүзі нұрдан.

Сапырып сары алтынды күрегімен,
Жастар жүр ұғынысып жүрегімен.
Қара бұлт, қайда тартып барасындар,
Жалбырап таңнан бері түнеріп ең.

Беу, диқан, құт негізін мол қалаған.
Сен — бүгін қолға бақыт қонған адам.
Әлемде сенен асқан бай бар ма екен,
Алтынды қорап-қорап тонналаған.

МЕРЕЙ

Дикан десе, жыр жазбай тұра алмаймын.
Тұтқиылда ұйқаспен ұрандаймын.
Қашан көрсем, қағылез келбетіне
Тамсанамын — тәттіге құмардайын.

Жер қойнынан ырыстың көзін ашқан,
Дикандарым — дындай ер төзімі асқан.
Мақпал жонды масақпен тербелтеді,
Кейде тамбай қойса да бозғыл аспан.

Комбайншы түннің қай кезі демей,
Ұйқы түгіл, жанынан безінердей.
Танаптарда жосылтып жүрген жанның
Шан-шан қолын ұстаудың өзі мерей.

Сан көрген Сарыарқаның мырзалығын
Туған ел жомарт сыйға ырза бүгін.
Қазақтың мол жайылған дастарқаны-ай!
Ерлікке жүз бір ұлттың жиган ұлын.

Ғажап қой нан иісі аңқығаны,
Диқанның көкке өрлетті даңқын дәні.
Ерлердің әр кеудесін аңсағандай
Аспанда жұлдыз жарқ-жұрқ жарқырады.

ДӘННЕН ӨНГЕН ДАНҚ

Тегің мықты, жеңің түрген жер десе,
Жер жомарт қой, ерлер күнсіп, терлесе.
Таңданатын түгі де жоқ, туысқан,
Сенің диқан бөлтуына ендеше.

Сен білесің ащы дәмін аштықтың.
Соғыс ланын, жаудың кәрін қатты ұқтың.
Он бесінде «универсалға» отырып,
Мотор үнін майда көріп, нәш тұттың.

Бозбала қол болбыр тартпай, күстенді,
Танап шіркін таңдайды ғой күшті ерді.
Қынға симас қылшылдаған ер шағың
«Тыңға!» деген тың дабылмен түс келді.

Заула, зырла,

самға тыңға, составтар,

Жорық әні, қоныс әні асқақтар.
Лек-легімен шеру тартсын комсомол,
Ал сен, Довжик, өз тобынды бастап бар.

Ақ көрпелі жапан дала ғажап кең,
Сары аязы шектескендей азаппен.
Қар үстінде от жаққандай болды бір
Танысқан сәт тыңда тұңғыш қазақпен.

— Хош келдіңдер, — қой көздері күлімдеп,
Дәл келдіңдер, ертең емес, бүгін, — деп
Баурап алып бара жатыр Бейсенбай,
Аңқылдаған жандар жәйін білдің бек.

Жел ызғырып, жеткен шақта бой тонып
Қандай жақсы қарсы алғаны парторг.
«Қоныс осы!» Билеп-билеп кеттіңдер,
Қысқа-қысқа қоныштарға қар толып.

Жан баспаған мидай жазық алапқа
Қанат жайды қаздай ақсұр палатка.
Шақ-шұқ еткен жердің мұздақ тонына
Жарқ-жүрқ еткен сүймен сірә қарап па.

Сұр палатқан белгі болып бір мығым,
Москвада, Бас музейде тұр бүгін.
«Аврора». Алғаш колхоз. «Катюша».
Тың төскейі. Космос төрі. — Нұрлы ұғым.

Елімізді еркін бастап Партия,
Парасатпен алынған шын, әр қия.
Женіс туын желбіреткен өздерің —
Ерлік қылған, еңбек еткен жан қия.

Тұмса дала. Тұңғыш қада қаққан ер.
Тілімдей ғып тік борозда тартқан ер.
Мақпал танап. Шалқар егін. Лағыл дән.
Алтын десте. — Алтын Жұлдыз таққан ер.

Қашан болсын — салтанаттар сәнісің,
Қайда барсаң — алқалы төр әнісің.
Тында көктеп, жылдар өктем шыңдаған
Сен өзің де Компартия дәнісің.

Маржаныңмен масайратып халқыңды,
Дәйім сенің алқабыңа дән тұнды.
Оздырмаса, тоздыра алмас уақыт
Күн сипатты, дала тектес Даңқыңды.

ЦЕЛИНОГРАД

Жанат Есіл
Жағасында
Сәнді сарай
Жарасымды тұр.
Заңғар завод,
Зәулім үйлер
Целиноград қаласында -- бұл.

Алтын масақ,
Алтын дәні,
Нағыз бақыт атырабы — дер.
Оқу қонған,
Өнер толған
Целиноград шақырады — кел.

Сарыарқаның
Сәнді алқасы,
Тоғыз тарау жол ашады ол.
Тында туған,
Арман қуған
Целиноград болашағы зор.

ЖЫЛҚЫШЫ

Жапалақ қар жауды да,
Артынша күн суытып,
Тебін тағы ауды да,
Жылқышы жүр құйғытып.

Болған емес тапшы ауа,
Сере шықты соғымы.
Сондықтан да жақсы-ау. ә,
Жүрегінің соғуы.

Ат үстінде әрдайым,
Шақырады бел, төбе.
Бусандырған маңдайын
Құлақшыны желкеде.

Терезесі — кең аспан,
Желдеткіші — жұлдыздар.
Жылқышыға бел асқан
Түк емес қой түнгі ызғар.

Оған тіпті ертегі —
Тұмшаланған тұмауың.
Ортан қолмен шертеді
Мұрттың мұздақ қырауын.

ЖИЫРМА ЖАС

Айтсаң айт, от-жалынды жиырма жасты,
Жігері шым қопарып, шыңнан асты.
Жаңа бір жарқын істі бастап берген
Үлгісі бірден-бірге мыңға ұласты.

Заводтың зәулім цехын меңгергендер,
Құрметтің нақ төрінен мен көрген ер.
Бұлардың жасағынан жасқанады
Кей көше бұрышында сенделгендер.

Күнге өрлеп, құрылыс тасын биіктеткен,
Жарты әлем жанарына сиып кеткен.
Дәуірдің дабыл қаққан жігіт-қызы,
Өздерін еңбегімен сүйікті еткен.

Туған жер намысымен елде қалған
Көрдің бе бойжеткенді фермалардан?
Табасың танаптардан бозбаланы
Кеудесін асқақ арман кернеп алған.

ЖОЙҚЫН

Күшті қару
Көк тіреген алып тым.
Сұсты қару
Қаһарындай халықтың.

Сұмдық шапшаң,
Суырыла зырлайтын.
Түйреп атсаң,
Күйретпейше тынбайтын.

Жау шүйілсе,
Шығаратын талқанын,
Дос күйінсе,
Қанат жаяр қалқаным.

Жойқын айбат,
Сойқан емес бірақ та.
Тұрғандай нақ
Қылыш лыпып қынапта.

Ракетамыз,
Дұшпан жүзін ықтырған.
Бейбіт елдің
Күдіретін ұқтырған.

ЖЫЛ ШЕРУІ

Өңкей бір теңбіл көкті тепсіндіріп,
Қосақтап, көсем салып жексін жігіт.
Қоржынын сықай шыққан Аяз Ата
Жанға алып Жаңа жылды кетсін жүріп.

Сапарын Сахалиннен бастап ала,
Бағытын қойсын түзеп астанаға.
Жөнелсіп желдей есіп, селдей тасып,
Жанартау аймағынан асқар ала.

Қалқысын көк кәшауа қауырсындай,
Тауды да тартар дейсің ауырсынбай.
Жарқырап алтын-күміс әбзелдері,
Қырымның қызыл-жасыл тауысындай.

Тарландар: танау мұздақ, омырау қар.
Доғада шылдыр-күлдір қоңыраулар.
Жаңа жыл шеруіне жарасымды-ақ
Булары бұркыраған тоқ ылаулар.

Қызықтап Қиыр шығыс өлкелерін,
Балғын жыл бажайласын ел көлемін.
Мұхит пен тундраның тұнық сырын
Көзіндей көре білсін ең көненің.

Бұрылсын бұғылы жер, киікті елге,
Көтерсін қорық заңын биіктерге.
Пұрына Жаңа жылдың бөленбеген
Қалмасын түкпір қоныс, тұйық пенде.

ШАЛҚУ

Уай, менің байтақ өлке, бай танабым,
Дәл бүгін шаттығыңның айтам әнін.
«Жаңғырған, жарқын жүзді елім» деуді
Келеді әлсін-әлі қайталағым.

Серпілтіп мендегі бар сезімдерді
Үлкен той, ұлы думан кезі келді.
Айналам алабөтен жарқыл қағып,
Тым ыстық шаттық лебі сезіледі.

Той бүгін, толқу берген кәрі-жасқа,
Кеткендей тебіреніп гүл де, тас та.
Далиып жатқанымен баяғыша
Бұл дала бұрынғыдан мүлде басқа.

Көк тіреп, мұнай атқан мұнаралар,
Көрген жан көзін алмай тұра қалар.
Күн ұзақ краншы қыз тау көтеріп,
Түн бойы толғатады ғұламалар.

Түстіктің ақ шағала макта алабын —
Ақ костюм көрмесі деп мақтанамын.
Отанның зәулім-зәулім қамбасына
Теріскей дән теңізін ақтарамын.

Шығыстан шымқай алтын, күміс күреп,
Балқашта құт қайнатты құрыш білек.
Дүлдүлдер дүбірлетті Аягөзді,
Қозылар Қорғалжыннан өріс тілеп.

Жездінін кеулей-кеулей шахталарын,
Төсіне Қаратаудың шоқ қададым.
Қуаныш күркірінен Байқоңырдың
Жүрегім жарылуға шақ қаламын.

Айтуға сөз жетпейтін жетістігін,
Қамтуға көз жетпейтін кеңістігін, —
Жетеді Жетісудың алмасы тек
Жиналса тойға жұрты жер үстінің.

Мәңгілік еркіндіктің туын ұстап,
Жерұйық, бақыт бағын тұрсын нұсқап,
Жүз ұлттың жігі айрылмас семьясы,
Мұратың — коммунизм нұрын құшпақ.

Арасын өр Алтай мен Ақжайықтың —
Қаусырған қазақ жері ғажайып тым.
Сүйемін өліп-өшіп кең даламды,
Келмейді сол сезімнен еш айыққым.

ЫСТЫҚ ДӘУІР

Студенттер жалын атқан жас қауым,
Аршып алған үлкен өмір бастауын.
Студенттік — жаңалыққа жалт қарап,
Сұлулыққа сұқтана көз тастауың.

Қалтамызға қалың-қалың дәптер сап,
Лекцияға лек-лек кіріп жатқан сәт
Қызық еді-ау, қызу еді-ау ерекше,
Сол кезді айтып мақтанайық, мақтансақ.

Студенттің өнерін айт сан қилы,
Содан тыңда барқыт әнді, бал күйді.
Тоқтығы мен жоқтығы егіз жомарттар
Емтиханшың ертеңіне шалқиды.

Дүниені дүбілткендей ойнақ сап,
Дүниеден түңілгендей ойланса-ақ.
Қысқа күнде қырық құбылып жүретін,
Студенттік — қайта оралмас қайран шақ.

Алау сезім Октябрьден басталған,
Жалау көрем жауды еңсеріп тастаған.
Біздің батыр әкелердің арманын
Танып тұрмын жарқын жүзді жастардан.

Бір ғажайып сыр тербейді жүректі,
Бір ғаламат күш кернейді білекті.
Емеуріннен ұққандайын дос ойын,
Тегеуірінмен тұтқандайын күректі.

Күмбір қаққан күй келеді құлаққа,
Мығым жігіт міне тартты-ау құр атқа.
Сыңғыр қаққан күміс күлкі естимін:
Бұлбұл үнді бойжеткен бе, бұлақ па?

Теңеулерді тапсам дағы қанша мол,
Қасиетінді жеткізе алмас, комсомол.
Сенің ізің, сенің күшің деп білем,
Қиындарға, қиырларға барса жол.

ҚЫСҚЫ БҰЛАҚ

Жөн-жосығы қатты әке
Секілді екен бұл қысың.
Ақ көрпесін жапты әкеп,
Көлдің тиып күлкісін.

Толқын жол-жол тұр қатып,
Көк сіреуке — күллі айдын.
Ойдым-ойдым бу атып,
Бұлақ кана тынбайтын.

«Уа, қой, тоқтат мұқым!» — деп,
Зекігенде қарамай,
Өз өзінен бүлкілдеп
Күліп жатқан баладай.

АЗАМАТ

(Мұқан Иманжановқа)

«Жүзі жылы, жүректен күлетін ер,
Талаптыға мейрімін төгетін ер.
Парасаты мол еді, паңдығы жоқ»,—
Деп жүр оны бір кезде білетін ел.

Ойлай қалсақ, ол өзі түсінікті,
Қолдан жасай алмайсың кісілікті.
Қайтсін шала бүлініп шабытты жан,
Іші сезіп тұрған соң ісін мықты.

Кішіпейіл кісі боп жүретіндер —
Ірілігін өзінің білетіндер.
Ол біреуге жасаған жақсылығын —
Қарыз емес, парызым, міндетім дер.

ЖҮДЕУ ҚАР

Кешегі сықыр-сықыр мығым қардан
Күй кетіп, күртік жатыр жырымдалған.
Ақ белдер айғыз-айғыз, сағал-сағал
Ақ жапқыш кірлегендей шылымдардан.

Демеймін ғажап жайды әйгілі етем.
Көңілде бір ой бүрін жайды бекем:
Жүрсек те қыстан қашан құтылам деп,
Жүдеуі қардың дағы қайғылы екен.

ПЕЙІЛ

Үлкен үй. Күміс қасық, алтын табак,
Алады көздің жауын жалтылдап-ақ.
Тамақтан бал өткізбей тұрды-ау әттең,
Ылысын санап қойған салқын қабақ.

Отау үй. Ожауы мыс, табағы жез,
Жадырар жас жұбайлар қабағы тез.
Сол бір сәт соя, күріш балдай татып,
Адамның жаны жайнап қалатын кез.

ҚҰМАРЛЫҚ

Сылдырап күндіз-түні, тұнары жоқ,
Бұлдырар тал бойында құрағы жоқ,
Тас бұлақ құздан-құзға орғығандай,
Жас көңіл қыздан-қызға құлады көп.

Теңізге жетіп құймай тынары жоқ,
Жағалай жасыл шалғын, құрағы көк,
Айдыны жарқыраған ақ өзендей
Бұл күнде бір өзіне құмарым көп.

ӘСИЯ ГҮЛ

Елімнің Әсия гүл әйелдері,
Төрлерде толықсиды ай өндері.
Асырып ана данқын, жұбай көркін,
Дәл біздей ардактар заң қай елдегі?

Ұнамды-ақ ұл мен қыздың тең өскені.
Әйелдер сыршыл ғана смес тегі:
Қайнаған мына жарқын өмірдің ол —
Қайраткер, қызметкер, жұмыскері.

Майданда әйел батыр Әлиядай,
Жайлауда тасытқан сүт дариядай.
Кәмшаттар темір тұлпар тізгіндеген,
Бибігүл — өзі де әсем ариядай.

МОЙЫНДАУ

Сәулешім, сағынышым айдыңға ұсап,
Алыстан келгенімде жайдың құшақ.
Оралған құба талға құндақтай боп
Көңілдің ықтиярын қойдың тұсап.

Дарыды дәл өзіннен жайсаң қылық,
Албырт ем, бойға бітті байсалдылық.
Жанарың жалт етіп бір төңкерілген
Кетеді кереметтей ой салдырып.

Жүрсін ғой жуасытып назыңменен,
Назыңнан ынта-гейіл жазын көрем.
Алдында достарымның мойындап бір,
Осылай қойсам керек жазып өлен.

Жеткенде жедеқабыл таңда бұлар,
Қарсы алсын қауырт іспен БАМ-дағылар.
Елімнің орманы мен жолдарының
Ойлы жыл сактай білсін салмағын дәл.

Алтайдан Атырауға жол шығып дөп,
Келсін жыл кең далама молшылық боп.
Шағылған күн көзіне шашу қары
Көктемде желкілдесін көк шыбық боп.

Түменде тұнған газдан тасқын ала,
Жетсін жыл масаттанып Москваға.
Сыйлығын Аяз Ата үлестіріп,
Тапсырсын тамам істі жас қыранға.

Жаңа жыл бар билікті алсын қолға,
Бастасын бақытқа елді аршын жолда.
Құмбірлеп Кремльдің куранттары,
Отанның өр жұлдызы жансын сонда.

БАҚТАШЫ

Қораз да, қоңырау да керек емес, —
Өз жаны оянудан береді елес.
Селк етіп, көзін ашып алған малшы
Құба таң күңгірттігін ерте демес.

Кей-кейде сал-сал болып дене шіркін,
Дейтіндей: «Тынықсаңшы сен де бір күн»
Мырс етіп миығынан күледі ащы:
«Жай тауып, жата бергің келер мүмкін».

Ас үйдің жарқ еткізіп шамын жағып,
Берте жүн бөкебайын таныды анық.
Құлақ сап төр бөлмеге жымияды
Топ бала пысылдаған әнін бағып.

«Түр әне қара шөген қайнап шоқта.
Газ әне — жылытам десе майлы ботқа.
Ағанды аш жіберіп көргеміз жоқ, —
Дер еді кейбір жеңгей: — Қайным, соқпа!»

Болар ем өзіме дау алған сұрап,
Жатпаса тәтті ұйқыда «талмаусырап...»
Бұрыштан бұрыш іздеп жүрген жігіт
Құлатып әлде нені, алды-ау сыбап.

Шошынып салдырдап сол әйел тұрды.
Бық та сылқ,

бұл — шамасы, бізге кұрбы.
«Бетім-ау, шайсыз кетіп барамысың,
Саған бір термос та жоқ Сәлкен гұрлы »

Ауылда болмашыға әэрулік бар,
Ақша көп, алуға жоқ небір товар.

Бөлініп жол-жөнекей, көш бөлекей,
Шолақ тон шопандарға жетпей қалар.

Көк костюм омырауы орден толы,
Киеді сессияға барғанда оны.
Су жұкпас сұр брезент, сенсең бөрік,
Жел өтпес желбегей ғой — мұның қолы.

Малшыға берсең жарғақ, тері қолғап,
Күн тимес, суық алмас сері болмақ...
«Мынауың — ақын емес, завхоз ғой» деп,
Кей эстет кекетер-ау мені қорлап.

Кит етсе, «интеллекті» деуге бейім.
Ондайдың оқығам мен Хемингуэйін:
Теңізде тентіреген шалдың жайын
Шабактай тізіп берсе, мен не дейін...

Интеллект — жәйді ұғынып, жан ашуда,
Ой-сезім өмірге дәл жанасуда.
Әлде бір алтын көлді жырлауым не,
Ау құрып, аukat қылып қарасуда.

Байыпты ер, бас кейіпкер — малшы маған,
Маңдайдан ащы тері тамшылаған.
Тынымсыз қысы-жазы, күндіз-түні,
Темір де тозған шақта жан шыдаған.

Ми қайнап, әуе айналған кезі шілде,
Тан қалам тапжылмастан төзісіне.
Әкетер сауын малын салқындатып,
Ол дагы академик өз ісінде.

Қаңтарда көкше мұзды көп қалаған,
Жан көрсең таңсәріден оппалаған:

**«Пейілі бала тектес бақташы» де,
Мал қора, малға жетпей тоқтамаған.**

Келсді-ау кейбір ғылым кандидатын
Бақташы құрдасына желкелеткім.

Кек қылмай, кемшілікті саралайтын,
Бек сыншым бет-жүзіме қарамайтын.
Өленді мен соларша нақтап жазам,
Болсын деп көңілге дөп, санаға айқын.

Қыран құс ұмтылмай ма биік тауға,
Малшыдай мәртебеміз болса, тәуба.
Елдегі бақташыға барам тағы,
Жердегі құдайымды ұмытпауға.

ТУЯҚ СЕРПУ

Оқ қоймасын айнала
Пентагондық жүр солдат.
Жүр өзінше ойлана,
Жанын қинап сұр толғақ:

«Ала-құла киінген
Американ жастары,
Алақұйын биіңнен
Елең қылмай басқаны;

Даңғыр қағып джазың,
Даурығасың, білемін, —
Сендердей боп біраз күн
Сенделгеннің бірі едім.

Жеңіл өмір желігі —
Жасымыздан қағындық;
Атамыздың жерігі —
Ақшаға біз табындық.

Үлкендерден «ұлғат» боп
кулық-сұмдық бұйырды.
Арымызды былғап боп,
Қанымызға құйылды.

Бас айналып нашадан
Жарты күнге үйлендік;
Тас лақтырып тасадан,
Қылмыс жасап үйрендік.

Мылтық деген тегін-ді,
Тандап алсаң ерікті ең.
Атушы едік негрді
Кездерде бір зеріккен.

Күш болмас деп білдік біз,
Доллардан зор ешқандай;
Жыладық та күлдік біз,
Алтын десе, ес қалмай.

Сол үшін де соғысқа
Ырза болдық баруға,
Әйтпегенде қол қысқа
Байлық жинап алуға.

«Күн туды, — деп қуандық, —
Толар қойны-қонышым.»
Алабажақ ту алдық
Арам пиғыл, жол үшін.

Самолеттен секіріп,
Кемемен кеп түйістік.
Берекесін кетіріп
Бейбіт елге тиістік.

Жасыл туын жайратып,
Өртей келдік елдерін.
Аяқ-қолын байлатып,
Өртей бердік ерлерін.

Жалаңаштап аруды,
Шанышқылап баланы,
Қанша сүртсек қаруды,
Тазармайды қаны әлі.

Оқты қарша боратып,
Төктік қанша бомбаны;
Ауру-індет таратып,
У да шаштық, — болмады.

Төтеп берген бәріне
Неңдей қуат, айбар пық?
Ұшырадық кәріне,
Қырылуға айналдық.

Кек оғынан өлгендер —
Тең жартымыз, кемінде.
Жібек жинай келгендер
Жарымадық кебінге.

Ұрынғандай сүзекке
Молаюда моламыз.
Тұрмыз әзір күзетте,
Әлде қалай боламыз.

Әлде соңғы түн бе екен,
Олжа болар бәлкі жан...» —
...Мұны айтуы мұң екен,
Тап берді кеп партизан.

Тұңғықтың алдында
Тұяқ серпкен секілді,
Ойға батқан қалпында
Қан суыды, дем тынды.

МҰРАТЫМ

Үлкен ел үй ішінен басталар-ды.
Сүйемін сұлу жарым, жас баламды,
Шертіліп татулықтың тәтті күйі,
Серпіліп қарсы аламыз дос-жаранды.

Аз емес қымбат құрдас, асыл құрбым,
Солардың арқасында тасып жүрмін.
Біреудің бетін жыртып көрген емен,
Аламын сыйластықтан басын жырдың.

Көршім бар түсі жылы, бойы биік,
Мығым жан жұмыр темір жүрген іліп.
Мереке-мейрамдардың тұсында бір
Шаттықтың шарабынан тұрар құйып.

Көп менің көз танысым ел ішінде,
Елпілдеп тұрады әрбір келісіме,
Арадай нәр жинаған насаттанып,
Баладай бөленемін кенішіне.

Отаным — мың-мың село, мың сан қала,
Сүйкімді-ақ жұпар көше, жусан дала.
Дариға, жеттім дер ем мұратыма —
Ақыны бүкіл елдің болсам ғана.

МАЗМҰНЫ

Алтын десте	3
Батыр баба	4
Жігерлі жастық	5
Ақан әлі	6
Менде сенің рухың	7
Мәңгі жас	8
Төрлетіндер, бауырлар	9
Ғажап адам	11
Думан	12
Көк өрім	13
Екпін	15
Тыңдаймыз	16
Балықшы мен ақын	17
Нысана	18
Шешеме	19
Қос басында	20
Береке бояуы	21
Шебер	22
Асыл	23
Қадірлім	24
Бидай	25
Қырманда	26
Мерей	27
«Сан көрген»	28
Дәннен өнген даңқ	29
Целиноград	31
Жылқышы	32
Жиырма жас	33
Жойқын	34
Жыл шеруі	35
Шалку	36
Ыстық дәуір	38
«Алау сезім»	39
Қысқы бұлақ	40
Азамат	41

Жүдеу қар		42
Пейіл		43
Құмарлық		44
Әсия гүл		45
Мойындау		46
Бақташы		47
Тұяқ серпу		51
Мұратым		54

ИБ 565

Нурханов Жарасбай **ЗОЛОТОЙ КОЛОС**

Стихи

(На казахском языке)

Редактор *Ш. Смаханұлы*. Художник *В. Шишкин*.
Худ. ред. *Б. Машрапов*. Тех. ред. *С. Лепесова*.
Корректор *А. Устимирова*.

Сдано в набор 24/II-77 г. Подписано к печати 26/IV-77 г. УГ07100.
Бумага тип. 2. 70×90¹/₃₂=1,75 п. л.—2,04 усл. п. л.
(Уч.-изд. л. 1,43). Тираж 5000 экз. Цена 19 коп.

Издательство «Жазушы», г. Алма-Ата, 480091
проспект Коммунистический, 105.

Заказ № 1148. Типография оперативной и билетно-бланочной
продукции производственного объединения полиграфических
предприятий «КИТАП» Государственного Комитета
Совета Министров КазССР по делам издательств, полиграфии
и книжной торговли, г. Алма-Ата, ул. К. Маркса, 15/1.